

Misjon og politikk – i teori og praksis: Lettere sagt enn gjort¹

ROLF EKENES

Jeg vil belyse dette temaet både ut fra en prinsipiell tenkning slik vi møtte den i teologistudiet på Menighetsfakultetet, og ut fra min praktiske erfaring som misjonær på Madagaskar, spesielt i forbindelse med de politiske urolighetene i 2002.

Det bibelske grunnlaget

På MF tok undervisningen i temakomplekset kristendom og politikk utgangspunkt i Bibelens undervisning om dette. Jesus avviste å gå inn i et politisk engasjement. "Mitt rike er ikke av denne verden," sa Jesus. Hans oppdrag var et helt annet. Han kom for å forkynde om Guds rike og vise kjærlighet og omsorg til alle mennesker. Spesiell omsorg viste han for de små, de fattige, samfunnets utstøtte og foraktede, de som ingen andre brød seg om. Han sa: "Gi keiseren det som keiserens er, og Gud det Guds er." Dette var en anerkjennelse av øvrigheten og samtidig en begrensning av dens makt. Det var en avvisning både av den opprørske og revolusjonære holdningen til øvrigheten, slik selotene praktiserte, og på den annen side en avvisning av den blinde lydighet. Den romerske øvrigheten blir i Bibelen på mange måter framstilt i et positivt lys som øvrighet; de holdt ro og orden og sørget for en viss rettferdighet i samfunnet. Det var for eksempel et uttrykk for tillit til øvrigheten da Paulus appellerte sin sak til keiseren, Apgj 25,11.

Romerbrevet kapittel 13 indikerer noen viktige ting mht vårt tema: Øvrigheten er innsatt av Gud, den er fra Gud, en Guds ordning som skal begrense ondskaper, straffe de onde, fremme det gode, være til beste for menneskene osv. Derfor skal vår holdning til myndighetene ut fra dette også være slik at vi underordner oss den gudgitte øvrigheten og viser den lydighet og respekt, vi betaler skatt og toll og det den ellers pålegger oss å gjøre.

I utgangspunktet betyr dette at alle skal vise lydighet mot enhver øvrighet. Men – ble det understreket i den undervisningen vi møtte – det er noen grenser for lojaliteten til myndighetene. Man skal for eksempel lyde Gud mer enn mennesker; Apgj 5,29. Hvis staten går ut over sitt område og pålegger de kristne noe de forbys i Guds Ord, er grensen nådd for den kristnes lydighet.

Det nye testamente har front mot enhver politisering både av budskapet og av kirken. Men vår lydighetsplikt betyr ikke at vi som kristne skal tie hvis maktøverne krenker medmennesket. Bibelen utfordrer oss til å ta de svakes parti i slike tilfeller.

Toregimentslæren

Luthers toregimentstenkning sto sentralt i undervisningen. Gud styrer verden gjennom to regimenter eller styringsmåter: det åndelige og det verdslige regimenter. De skal ikke blandes sammen, men de skal heller ikke skilles fra hverandre. Kirken skal ikke ha verdslig makt. Men staten skal heller ikke ha makt i de tingene som hører kirken til. Samtidig har kirken plikt til å forkynne både Guds evangelium og Guds lov og vilje inn i alle sammenhenger, og påtale urett uansett i hvilken form den opptrer. Guds gode vilje for menneskelivet er målestokken all stat og styring og myndigheter skal måles og veiledes etter. Det gjelder fremfor alt når staten ikke lenger er en rettsstat, men er blitt totalitær; når den krenker menneskets frihet og menneskerettighetene og undertrykker de små og forsvarsløse, eller når den legger hindringer i veien for forkynnelsen av Guds ord.

Hovedregel: ikke politisk engasjement

Så ble det viktige spørsmål stilt: Når skal misjonærene engasjere seg i de politiske forholdene i det landet han eller hun arbeider? I utgangspunktet skal de ikke det. De får ikke lov til det, verken av den organisasjonen der de er ansatt, eller av myndighetene i

det landet de arbeider. Det er heller ikke derfor de er der. Misjonærer har et annet mandat enn å gå politiske ærender og ta side i en politisk strid. Dessuten har de svært liten forutsetning for å gjøre det. De kan også veldig fort komme inn i en kamp mellom ulike interessegrupper. De kan også komme til å ta side i spørsmål der kristne kan ende opp med helt forskjellig standpunkt.

Dette er hovedregelen. Men det oppstår iblant situasjoner hvor de kristne har både rett og plikt til å ta til motmæle, til å la sin protest høre, ta de svakes og undertryktes parti, protestere mot voldelige regimer. Det er en fundamental kristen forpliktelse. En slik situasjon så vi i Sør-Afrika under apartheid-regimet. Der gikk for eksempel NMS-misjonærer svært langt i en åpen protest mot et ukristelig og inhumant styre, selv om det ble forsvart av hvite kristne. Dette fikk de støtte på fra sin utsenderorganisasjon. De kristne og kirken kan ikke tie der grunnleggende menneskerettigheter blir trampet på, der mennesker blir undertrykt, torturert og det skjer andre alvorlige brudd på grunnleggende etiske normer.

Hensynet til sannheten

Hva da hvis vi kommer i en slik situasjon? Skal vi protestere høyløyd og kraftig og peke på urettferdigheten? Vi kan jo bli kastet ut, nektet visum, bli nektet å arbeide lenger i landet osv. Da ble det understreket i undervisningen at hensynet til sannheten og til de undertryktes skjebne, sammen med solidariteten med de små og fattige, må av og til telle mer enn både visumnektelse og utvisning. Det ble sammenliknet med situasjonen under den annen verdenskrig. Jødekatastrofen fikk utvikle seg fordi ingen turde si noe, ingen ville vite eller protestere, eller ta noen belastning og risiko.

Altså: protestere sterkt og klart - dersom dette da ikke førte til en farlig risiko for de nasjonale kristne. Situasjonen var normalt at misjonærene kunne reise ut av landet når som helst, mens de nasjonale ble igjen, og måtte ta en eventuell hevnreaksjon. Derfor var kirkens råd viktig å lytte til.

Uansett var det vanskelig å vite om man skulle tie eller tale når man sto midt oppe i en konfliktsituasjon. Misjonærene må til enhver tid vurdere – og risikere at de kan vurdere feil. Oppgaven vår som kirke og misjonærer er alltid å forkynne evangeliet om

sannhet, frelse og frihet i Jesus. Det er bare vi som har fått dette oppdraget, og det kan lett bli neglisjert midt i en vanskelig politisk situasjon. Og kanskje oppnådde man i mange tilfeller mest ved å benytte andre kanaler enn media og åpen standpunktmarkering.

Dette var basis i undervisningen vi møtte på dette feltet i teologistudiet. Og det har i hovedsak vært retningsgivende for hva jeg selv har tenkt – og tenker – innen dette saksfeltet, også i min egen undervisning av prestestudenter på Madagaskar.

De politiske urolighetene på Madagaskar i 2002: En farlig utfordrer

Høsten 2001 sto vi foran presidentvalg på Madagaskar. Den sittende president, Didier Ratsiraka, var klar for gjenvalg etter endt syvårsperiode. Han har regiert på øya i mer enn tyve år - med få års avbrekk. Den sosiale, økonomiske og materielle utviklingen på øya har med respekt å melde ikke vært sjenerende positiv. Det har gått fra vondt til verre, og Madagaskar har gjennom disse årene utviklet seg til å bli et av verdens fattigste land, med utbredt korrupsjon og vanstyre. Like fullt var den som har vært ansvarlig i disse årene, klar for en ny runde, og folket tok apatisk imot Ratsirakas kunngjøring om at han gikk for gjenvalg. Hva kunne de gjøre? De var maktesløse, og noen opposisjonskandidat som kunne gi håp om en annen og mer positiv utvikling, var det ingen som fikk øye på. Det rykket stadig nærmere valget 13. desember 2001. Utfallet var så godt som avgjort.

Men da hadde ikke folk regnet med borgermesteren i hovedstaden Antananarivo, Marc Ravalomanana. Den velstående forretningsmannen og politiske nykommeren Marc – som han kalles på folkemunne – kastet seg inn i valgkampen med betydelige midler og nyttige verktøy på et sent tidspunkt, og viste seg snart å være en farlig utfordrer for presidenten. Da dette gikk opp for Ratsiraka, var det allerede for seint. Marc kjørte en meget frisk og offensiv valgkampanje og brakte håp og optimisme ut til utkantstrøk og landsbygda. Etter valgdagen brukte han sine helikoptere til å hente inn en utgave av de offisielle stemmeresultatene fra så mange av valglokalene han kunne nå over, slik alle kandidatene hadde rett til, og sørget for sin egen optelling av valgresultatet. Både Marcs egen optelling og uavhengige optellinger med stor

troverdighet viste at Marc Ravalomanana hadde fått omkring 52% av stemmene, og dermed hadde han fått rent flertall og var valggets vinner. Hovedstaden brøt ut i ekstatisk feiring. Dette var for godt til å være sant! Men festen begynte litt for tidlig.

Det offisielle valgresultat kom noen dager etterpå: Marc hadde riktignok slått Ratsiraka, het det der, men han hadde bare fått 45% av stemmene, mot presidentens omkring 35%. Dermed var det nødvendig med en ny valgongang, slo Ratsiraka fast. Men etter hvert som de offisielle resultatene kom ut i avisene, ble det over alle grenser tydelig hvordan valgresultatet var manipulert med. Jukset var så åpenbart at selv barn kunne påvise triksene.

Et folkelig raseri

Dette førte til et voldsomt sinne blant store deler av befolkningen, især i høylandsområdene og i hovedstaden. De hadde allerede forarget seg voldsomt over at Ratsiraka selv under valgkampen hadde benyttet seg maksimalt av at han hadde kontroll over hele statsapparatet og administrasjonen i provinsene. Han hadde for eksempel brukt statens kjøretøyer og utstyr i sin egen valgkamp, og brutt flere av de valgregler han selv hadde pålagt de andre kandidatene å overholde.

Dette fikk hele innlands-Madagaskar og især hovedstaden til nærmest å eksplodere i et intenst raseri. Folk gikk i hundretusener på gaten rett over nyttår med ett krav: Ingen ny valgongang før høyesterett og uavhengige observatørgrupper har sammenliknet de ulike stemmeresultatene. De visste at det ville avdekke det formidable valgjukest som hadde foregått. Dette ble kategorisk avvist fra presidentens side. Noe slikt var det ikke lovhjæmel for, og man kunne ikke bare underkjenne et offisielt valgresultat på denne måten. Det var tydelige tegn på at myndighetene hadde liten lyst på en slik nærgående gransking av valgmaterialiet fra første runde. Opposisjonen visste at dersom det ble en ny valgongang, ville ikke Ratsiraka la seg ta på sengen en gang til. Ingen ville greie å hindre ham i å jukse seg til en formidabel seier i annen valgongang.

Soldater og salmesang

Dermed var vi i en situasjon som fort tilspisset seg. Demonstrasjonene i hovedstaden økte fra dag til dag, og snart var avenyen

og sidegatene overfylt av salmesyngende demonstranter som på fredelig vis ropte ut sin protest mot valget og krevde ny opptelling. Hver dag – unntatt søndag, for da skal de fleste innlandsgasserne til kirken – møtte demonstrantene opp, og utover i januar var tallet på demonstranter kommet opp i mange hundre tusen daglig. En av de første dagene satte Ratsiraka inn militære styrker for å spre demonstrantene. Det kom til sammenstøt, og flere ble alvorlig skadet. Men det var den eneste gangen militære styrker ble brukt mot demonstrantene. Da Ratsiraka senere la et stort press på forsvarsministeren for å gå inn og bruke makt for å stanse oppstanden, nektet han. Det ville blitt et veritabelt blodbad. Dermed var løpet i realiteten kjørt. Men det skulle gå lang tid før målet var i sikte.

Kirkelederne tar tak

Det felles kristne råd – FFKM – kom snart på banen i konflikten. Det var da alt jukset fra presidentens side ble åpenbart, og da han fikk dommerne til å godta hans overtramp under valgkampen, at FFKM ble aktive. I FFKM-styret satt topplederne for de fire største kirkene, den katolske, den lutherske, den reformerte og den anglikanske. Marc hadde nærkontakt med disse fire lederne fra første stund. Han var selv øverste lek-leder for den reformerte kirken på Madagaskar, og en aktiv kirkegjenger. Da myndighetene nektet folk å demonstrere og truet med soldater om de gjorde det, gikk de fire kirkelederne offentlig ut i avisene og TV og sa: Folk må få demonstrere på avenyen når de gjør det på fredelig vis! Det kan dere ikke nekte dem. Dessuten, sa de; vi støtter folket i deres krav om en ny kontroll av stemmeresultatet. Det er et helt rettferdig krav og det eneste som kan redde landet fra kaos.

Det var et sjokk for president Ratsiraka at selv "hans egen" kardinal – han er selv katolikk – protesterte mot valgresultatet på denne måten. Han beskyldte øyeblikkelig kirkelederne for å ta parti i en politisk konflikt, og det hadde ikke kirken noe med. Nei, sa kardinalen og de andre, vi støtter ikke et bestemt politisk system eller en person eller presidentkandidat. Det vi gjør, er at vi støtter folkets kamp for frihet og rettferdighet, for frie og ærlige valg, for åpenhet og sannhet. Etter hvert snakket de også om støtte til kampen mot undertrykking, utbytting og juks, om brutte løfter og tyveri av folkets eiendom og penger. Da Marc kunngjør-

de generalstreik i en tale på avenyen en lørdag formiddag – til endeløs og øredøvende jubel fra mer enn 500 000 mennesker – støttet også FFKM dette, men de understreket sterkt at ikke-voldslinjen fortsatt måtte følges.

Bak kulissene gjorde kirkelederne nå store anstrengelser for å få til en politisk løsning på den etter hvert stadig mer uforsonlige konflikten. De hadde flere møter med ulike grupper innen de væpnede styrker, som var ganske delt i synet på konflikten. I tillegg hadde de jevnlig kontakt med det diplomatiske korpset, som i hovedsak støttet en ny og åpen stemmetelling. Ratsiraka gjorde gjentagne ganger forsøk på å presse den lutherske kirkens president, Rabenorolahy Benjamin, til å støtte ham. Det samme gjorde også statsministeren. Alt til ingen nytte. Benjamin selv bare himlet med øynene da han fortalte om det senere.

Et råttent regime

Etter hvert ble det åpenbart at vi hadde å gjøre med et ganske råttent regime. Noen eksempler: Sentralbanken ble tømt for enorme pengesummer i januar-februar. De ble delvis fløyset ut av landet, og delvis fordelt blant toppene i regimet. En del av pengene ble funnet igjen i statsministerens private residens. Det ble også funnet store mengder falske pengesedler hos en av ministrene i regjeringen, og i en container i havnebyen Toamasina. I tillegg ble det funnet store mengder safrirer, falske penger og kassevis med granater på et ministerkontor, hos et av de mest militante av regjeringsmedlemmene. Etter hvert fikk vi så noen forferdelige uker og måneder der rene kommandogrupper reiste rundt og skjøt og likviderte og terroriserte befolkningen. De sprengte et stort antall broer, flere kraftmaster, tente fyr på hus og forsøkte til og med å sprengte et stort damanlegg som ville satt store deler av hovedstaden under vann om de hadde lykket. De satte fyr på hovedfengselet i Antananarivo. På hengende håret ble de forhindret fra å sprengte et stort oljedepot i hovedstaden. Hadde de lykket, ville det fått katastrofale følger.

Etter hvert sørget så Ratsirakas tilhengere for å sperre av alle veier og forsyningslinjer til hovedstaden. Det ble tatt et regulært kvelertak på hele høylandsområdet, og det gikk ikke lenge før det var slutt på alle slags forsyninger av både mat, medisiner og drivstoff. Snart ble det oppfordret til full krig mellom kyst og innland,

og gammelt stammehat og etniske motsetninger flammet opp. Det ble klart at regimet ville forsvare seg med alle midler. Men kirkelederne viste tidlig hvor de sto i denne konflikten, og de sto løpet ut uten å la seg rokke.

Salmerevolusjonen

En stor del av det øvrige presteskaperet og de menige kristne ble etter hvert veldig aktive i demonstrasjonene. Mange prester var med i egen gruppe i demonstrasjonstoget. Der gikk de i fulle presteklær og gjorde ikke noe for å skjule sin identitet og sitt standpunkt. Side om side gikk de, katolske og protestantiske prester i sine kapper og kjoler, iblant også sammen med muslimske ledere i side kjortler. Bak dem kom ofte en stor gruppe nonner sammen med hvitkledte hyrder fra de protestantiske kirkene. Alle krevde de rettferdighet og åpen gjennomgang av valgresultatet.

Gassiske massedemonstrasjoner skiller seg fra de fleste tilsvarende i andre land ved at de på Madagaskar ofte åpnes med bønn, salmesang og preken, og avsluttes med velsignelsen. Mange har kalt den urolige våren 2002 på Madagaskar for salmerevolusjonen. Det var alltid en prest fra en av de store kirkene som ledet gudstjenesten på avenyen og prekte før de politiske appellene.

Hva sa de i preknene? De var svært sterke i sin kritikk av det sittende regimet. En dag jeg var nede på avenyen, holdt en av de lutherske biskopene en sterk tale: Vi kjemper for et folk som i årevis er blitt lurt og undertrykt! Se på all fattigdommen, all fortvilelsen, det har bare blitt verre hele tiden mens dere har styrt i over 20 år. Hvor er det blitt av alle pengene, all u-hjelpen? Vi vet den har kommet, men vi har aldri sett den! Dere ministre og mektige i staten: Hvorfor har dere så mange biler, så flotte biler, så mange og store hus, mens folket har ingenting? Det er ikke deres, det er folkets! Han slynget det ut over folkehavet med intens stemme mens han viftet med pekefingeren. – Og hvorfor er dere så redde for at resultatet av første valgongang skal komme fram? Er det fordi dere har noe å skjule? Dere har jukset! Dere stjeler og undertrykker; det er korrupsjon overalt, de små må betale enormt for å få gjort noe, de rike betaler aldri. Vi sier nei til all uretten! De fattige vil ha en ny framtid! – Det kokte på avenyen under disse talene. Det ble en sterk opplevelse av at kirken og prestene sto på folkets side.

Samtidig befant noen av prestene seg på stikk motsatt side i konflikten. De hadde alltid støttet Ratsiraka og gjorde det fortsatt. Det var i ferd med å gå opp et smertens sår midt i kirken.

Teologiske overtramp

Det var sterk kost også for oss misjonærer å oppleve dette og høre på disse talene. Vi opplevde at her var det mye rett. Og samtidig stilte vi oss mildt sagt undrende til en del. Selv reagerte jeg og mange med meg på den sammenstillingen av Guds rike og det nye regimet til Marc som ofte ble gjort. Dette var det godes kamp mot det onde. Her ble det sagt mye som representerte betydelige teologiske overtramp. Bildet på Israel gjennom ørkenen mot det lovede land ble brukt for alt det var verdt. Dette var kampen Gud ville de skulle ta mot ondskapens hærer; Gud velsignet dem nå; de kjempet jo mot den onde selv. Og Gud støttet dem selvsagt uten forbehold. –Ny feon'ny vahoaka dia feon'Andriamanitra! ropte en av prestene fra talerstolen: "folkets røst er Guds røst". Han var rett nok ikke luthersk; de lutherske prestene greidde seg ganske bra sammenliknet med noen av de andre, vil jeg hevde. - Vil dere gjøre Guds vilje, støtt Marc, var en parole vi ofte hørte. Marc – den Messias vi venter på, sto det med store bokstaver på en murvegg. Det gjalt å ta i så det hørtes.

Da vi kritiserte Benjamin for mye av dette, svarte han: Prøv å se det fra vår side. Vi har plikt til å veilede folket og myndighetene ut fra Guds ord, vi er deres hyrder og ledere. Dette er vår måte å gjøre det på. Dere må ikke komme og bare kritisere oss. Vi prøver å minne dem på Guds vilje, at de skal avstå fra vold. Vi ber og forkynner Guds ord for mer enn 300 000 hver dag, er ikke det viktig? Og vi sier til folket igjen og igjen: Herren må lede dette, vi må rope til ham om visdom og kjærlighet!

Det er ingen tvil om at FFKM spilte en veldig viktig rolle i disse dramatiske ukene. Hadde de ikke tatt et klart standpunkt så tidlig i striden, kan det godt hende at utviklingen hadde gått en helt annen vei.

Demonisering av myndighetene

En annen ting som også må med i dette bildet: Det ble ofte en veldig ensidig propaganda rettet mot det sittende regimet. Ratsiraka fikk etter hvert skylda for omtrent alt som var galt. Til og

med syklonene og gresshoppeplagen mente folk kunne spores tilbake til regjeringen. Rett nok – hadde ikke det meste av den utenlandske støtten til å bekjempe gresshoppene havnet i lomma på en av presidentens generaler, hadde de kanskje taklet de enorme gresshoppesvermene. Nå ble i stedet en hel årsavling tatt av gresshoppene. Men det ble ofte ren demonisering av de samlede myndigheter uten forsøk på nyansering.

Vi nevnte også dette for Benjamin og mente det var ganske alvorlige overtramp. Han sa bare: I virkeligheten er det ti ganger verre; vi har bare sett litt av galskapen. Dessuten blir det fort sånn når folket blir rasende.

Midt i striden var faktisk frontene og stillingskrigen aldri helt uten humor. Ratsirakafløyen sa at det nå kunne høres ut til at Gud var fullstendig over på Marcs side; det fikk de bare ta til etterretning. Da var det vel ikke så mye å hisse seg opp over at den offisielle TV-kanalen var på Ratsirakas hender fortsatt; det var da ingenting i forhold til å ha selveste Gud på sin side? Og avisenes politiske karikaturtegnere og vitsemakere ble folkets store helter. Avislesingen i hovedstaden eksploderte utover våren, og den politiske satiren utviklet seg til det helt sublime. Og den slo i begge retninger – egentlig til folkets store fornøyelse. Media, og især avisene, ble uten tvil en av seierherrene gjennom krigsvåren 2002 på Madagaskar.

Motsetninger i kirken

Men som nevnt, ikke alle i kirkene, verken i ledelsen eller blant fotfolket, var pro-Marc. Etter hvert ble dette et følbart problem. I toppledelsen i vår egen gassisk lutherske kirke, FLM, var meningene delte og motsetningene sterke. Det ble i perioder en ganske giftig stemning. Og ute i provinsene ble det noen steder full splittelse. I Fianarantsoa satt den lutherske biskopen som senator for Ratsiraka. Etter hvert som striden utviklet seg og folk opplevde all galskapen som Ratsiraka satte i gang, ble røstene til dem som støttet Ratsiraka stadig svakere. Etter striden har motsetningene i kirken stilnet. Det som så ut til å bli et kjempeproblem i mange av kirkene, nevnes nå knapt. Men det kan være mye bitterhet under overflaten, og det har uten tvil oppstått sår som det vil ta svært lang tid å lege.

- Hvorfor i all verden blander dere kirkelederne inn i dette?

Dere må slutte å spørre dem om hva dere skal gjøre, sa en gruppe europeiske parlamentarikere til Marc da de hørte at han stadig drøftet situasjonen med kirkelederne. Parlamentarikerne var kommet på besøk fra Europa for å observere konflikten på nært hold. Men de fikk svar. –Slutte å snakke med kirken? svarte Ravalomanana, -ikke tale om. Vet dere ikke hvor dere er? Vi gassere tror på Gud. Og vi vil gjerne høre hva våre åndelige ledere vil råde oss til. De bestemmer slett ikke hva vi skal gjøre. Men vi ber om råd fra dem. Og vi ønsker å gjøre Guds vilje i denne kampen. Og vi ønsker å be! - De sekulariserte europeerne stusset nok over et sånt svar fra en afrikansk opprørsleder. Men vi er altså på Madagaskar.

En utfordring for misjonærene

De fleste misjonærene hadde klar sympati for Marc. Mange hadde lenge sett den negative utviklingen som det sittende regimet hadde ansvaret for. Da valgjukset og manipuleringen av høyesterett kom for dagen, skapte det stor sympati for demonstrasjonene og folkeopprøret.

I informasjonen mange av oss sendte til Norge, ga de fleste av oss uttrykk for at vi støttet opposisjonen og det opprøret vi virkelig opplevde som en folkets kamp mot mange års utnyttelse og utpining. Jeg hadde som stedlig representant jevnlig informasjonsskriv hvor jeg etter hvert ikke gjorde noe forsøk på å innta en nøytral posisjon. Jeg opplevde at situasjonen snart ble ganske enkel å forholde seg til. Det ble umulig å være nøytral overfor så mye vold og urett. Jeg sendte rapporter om dette til vår egen misjonsledelse og til andre, og ga uttrykk for hvordan vi så på tingene. Vi var misjonærer som var utsendt for å tjene vanlige folk, for å stå sammen med små og fattige, de som ikke hadde noen røst som ble hørt.

Samtidig ga jeg uttrykk for det uakseptable også i de overtrampene vi opplevde fra Marcs side. Og vi tok ikke aktivt del i demonstrasjonene eller markerte oss på andre måter. Vi prøvde så godt vi kunne å gjøre jobben vi var kommet til Madagaskar for å gjøre. Men det var ikke så lett – med veisperringer over alt og der til svært vanskelig å få tak i drivstoff hvis vi kom oss forbi sperringene.

Misjonsledelsen i Norge ga støtte til den linja vi valgte å følge.

NMS gikk tidlig ut og ga uttrykk for at de støttet opposisjonen i denne striden. De aksepterte også at vi misjonærer gjennom informasjon og på andre måter ga klart uttrykk for hvor vi selv sto. Vi opplevde at ledelsen i Norge sto sammen med oss i denne vanskelige tida, og det betydde veldig mye. I tillegg visste vi at de arbeidet på ulike måter i forhold til både UD og andre fora for å påvirke Norges offisielle holdning til striden. Norge hadde til overmål formannsvervet i Sikkerhetsrådet i FN midt i denne perioden, og det ble gjort en betydelig innsats for å få Norge til å markere en klar posisjon i striden. Den kom etter hvert på plass – om enn noe sent etter vår mening.

Misjonærer i demonstrasjonstog?

Vi holdt altså for det meste en lav profil i disse stridens dager. De av våre gassiske arbeidere som ville delta i demonstrasjonene, fikk fri. De støttet omtrent alle sammen Marc-siden. Men så kom spørsmålet opp om ikke også vi misjonærer burde delta i demonstrasjonene. Etter hvert ble dette kravet ganske sterkt blant en del av misjonærene. De opplevde det som ganske fortvilt når mange utenlandske grupper demonstrerte; franske, tyske, engelske, men altså ikke de norske. De andre utlendingene sto rett nok ikke fram som en samlet gruppe med kirkelig eller religiøs tilknytning. Men høyst sannsynlig var mange av dem som fylket seg under de tyske og franske parole-bannerne, såkalt religiøst personell.

Dette går bare ikke, sa noen av kollegene. Hvem har vært i mer enn 130 år på denne øya, og kjempet sammen med gasserne i gode og onde dager? Nå, når de virkelig trenger vår støtte, da skal vi svikte dem? Dette er ikke annet enn feigt. Vi sier jo klart hva vi mener, skal vi ikke også vise det?

Det var mange gassere, også noen fra kirkelig hold, som uttrykte skuffelse over at vi ikke tok del i demonstrasjonene. –Hvorfor støtter dere oss ikke? Er dere ikke våre venner likevel? Er dere feige? Demonstrasjonene er jo fredelige, ikke en eneste rute knust alle disse ukene; det er jo en protest mot at myndighetene skjuler sannheten for oss; støtter dere oss ikke i den kampen? Dere er jo enige med oss, hvorfor kan dere ikke si det så alle hører? Jeg husker en som så på meg med sorg i blikket; hvorfor kunne de ikke regne med oss norske når kampen nå var inne i en avgjørende fase, og det kunne tippe begge veier?

Det var vanskelig å svare. Ville det ikke være bedre å være helt ærlig, og si rett ut det vi mente: at vi inderlig og av hele vårt hjerte støttet den kampen de førte der ute i gatene, at vi opplevde dette som en folkets skjebnetime fram mot en ny og forhåpentlig bedre framtid som vi så inderlig unte dem? Politisk nøytralitet. Vi opplevde nesten på kroppen at det er noen ganger så mye lettere sagt enn gjort.

Vi trenger dere etter striden også!

Det ble allikevel et nei til å delta i demonstrasjoner for misjonærene. Det var flere grunner til det. Kirkens råd var i all hovedsak entydig: Ikke still opp; da risikerer dere å bli neste mål for disse voldelige kommandogruppene, for eksempel skolen på Antsirabe. Og dessuten: Det kommer til å gå ut over oss i FLM. Dere sees på som en del av FLM, og så hevner de seg på oss i stedet. Og så trenger vi dere etter striden også; hvis det går den veien vi ikke håper, og dere har tatt åpent side i kampen, blir det problemer. Slik lød rådene. Vi hadde et helt knippe motargumenter, samtidig som rådene var vektige.

Også vår generalkonsul og hjemmeledelsen i Norge ga uttrykk for at vi ikke burde ta åpent standpunkt på en slik måte, selv om vi ikke opplevde det som noe kategorisk forbud. Mange var uenige og svært lite fornøyde med dette standpunktet. Andre var fullstendig imot å skulle delta i noen demonstrasjoner. Risikomentet i forhold til barna snakket mange om. Skillet gikk på ytringsformer, ikke først og fremst på hvor sympatien lå.

Helt uten markeringer var vi dog ikke. Vi støttet det Marcvennlige folkeforsvaret i Antananarivo og på Antsirabe med penger og på andre måter. Men vi måtte gjøre det skjult, fordi vi altså lett kunne bli bombemål hvis det ble kjent blant president-tilhengerne, og de var mange og overalt, at Misiona Norveziana hadde tatt parti i striden. Samtidig tror jeg nok at det var kjent blant svært mange hvor de fleste av oss misjonærer sto i konflikten. Vi la ikke skjul på det når vi ble spurt. Men ingen molotow-coctail ble kastet inn over gjerdet til noen norsk installasjon disse hete vårmånedene. Kanskje frykten for følgene av å gå i demonstrasjonstog egentlig var betydelig overdrevet?

Integritet eller taushet?

Hva så med risikoen for at Ratsiraka til slutt vant denne seige drakampen og hevnet seg sviende på kirken og misjonen fordi det var såpass kjent hvor vi sto i konflikten? Det var helt klart en reell fare vi ikke kunne overse, i hvert fall i den første delen av konflikten. Etter hvert gikk utviklingen bare én vei – den gikk bare så seint. Men det var det ikke alltid like lett å se når man sto midt i kampens hete. Burde vi ikke heller tatt sjansen og eventuelt bli sendt ut av landet med hevet hode og integriteten i behold, enn å bevare tausheten og den politisk korrekte stil overfor et korrump og urettferdig regime? Burde vi ikke heller vise sterk og ekte solidaritet med de fattige uten å spenne ut alle disse sikkerhetsnettene? Tanken var for mange helt enkelt denne: Skulle formaljusen få seire over det vi så sterkt opplevde var en dyp moralsk rett?

Dette var situasjonen da tingene plutselig utviklet seg i hurtigtogstempo i junidagene 2002 og fram til 6. juli, da Ratsiraka og store deler av hans hoff flyktet fra landet. Madagaskars nye framtid lå plutselig åpen, etter en forferdelig vår og deretter en utvikling mot slutten som ingen hadde våget å håpe på. Nå trengte vi ikke lenger frykte verken for sprengte broer eller granater over hagegjerdet, eller lure på hva vi skulle si og mene – for ikke å snakke om hvordan vi skulle gjøre det. Nå kunne vi helt og holdent ta del i festen og gleden sammen med alle vennene og medarbeiderne og begynne å snakke om Madagaskars nye framtid. Men det er en annen fortelling.

Noter

- ¹ Artikkelen er en bearbejdet utgave av foredrag holdt på FBBs seminar på Fjellhaug, november 2003.

Rolf Ekenes, f. 1950. Flytekniker i forsvaret 1970-74. Cand. theol. MF 1980, practicum 1981. Misjonsprest i ulike stillinger på Madagaskar 1983-2002. Pt. pastor i Det evangelisk-lutherske kirkesamfunn, Granly kirke, Tønsberg. Har utgitt flere populære bøker fra arbeidet på Madagaskar.

Mission and politics – in theory and practice

The author, a long time missionary in Madagascar, reflects on his own and other missionaries' reactions and behaviour during the dramatic political events in the nation in 2002 when he served as field representative of the Norwegian Missionary Society. The point of departure for his reflections is the teaching he received in seminary in the 1970-ies on the relationship between mission and politics. The teaching was based on a traditional Lutheran distinction between the two "kingdoms" of God, not to be confused, neither to be separated. Finding himself in a situation where the Malagasy people en masse stood up against state authorities after years of exploitation and oppression, there was no option for the missionary but openly to side with the people. Far more difficult was the question what the "no confusion - no separation" principle meant in practical terms. How was he to safeguard the integrity of his message and himself without being criticised for meddling unjustly in political affairs? Although still honouring the Lutheran principle, the 2002 experience made it clear to the author that to answer that question was easier in theory than in practice.